

Posudek vedoucího diplomové práce

Diplomová práce: Kognitivní estetika: k setkání estetiky a vědy, Praha 2006

Autorka: Tereza Hadravová

Vedoucí DP: Prof.PhDr.Vlastimil Zuska, CSc.

Autorka se dotazuje svou prací po možnosti vědecké estetiky pod vlivem soudobého vývoje tzv. kognitivních věd a v pozadí jejího tázání se objevuje staronová otázka po vztahu, možném průniku a ovlivňování dvou dominantních sfér lidského poznávání - vědy ve smyslu „tvrdých“ či přírodních věd a humanitních disciplin, korunovaných filosofií. V úvodu se objevuje tendence k nepřesnému ztotožňování „vědeckého“ s „empirickým“, což dále směřuje k jisté redukci potenciálně „vědecké“ estetiky na estetiku empirickou. Samotná empirie pochopitelně není koncept daný jednou provždy, je, jak sama autorka naznačuje, zatížen konceptuálně a kategoriálně a navíc, vědu nedělá vědou to, že vychází z empirie, což činí i každodenní život stejně tak jako třeba tzv. folk psychology, ale finálně matematizace, algoritmizace a tvorba důkazy podpořených teorií. Ale připusťme, že úvodní pasáže mají povahu vstupu, problém není jaderný a jen připravuje půdu pro řešení specifičtějších otázek. Podle autorky se platformou možného průniku vědy a estetiky stává estetická percepce, což je jistě reduktivní náhled, ale metodicky oprávněný. Práce postupuje, lze říci, metodou intenzivní konkretizace (opak Whiteheadovy metody extenzivní abstrakce) od vztahu vědy a filosofie ke vztahu (kognitivní) vědy a estetiky. Na s. 10 tvrdí autorka, že filosofie je tvorbou konceptů a naznačuje tím odtrženost od empirie. Tzv. empirie je ovšem, nejen v teorii „nového pohledu“ zatížena právě koncepty a filosofie zkoumá rovněž genezi, náplň a zpětnou aplikovatelnost konceptů na „realitu“. V poznámce č. 9 pak v reakci na citát z Peregrina načrtává obraz vývoje poznání tak, že filosofie obývá stále zmenšující se ostrůvek v oceánu, který ovládá věda. Nedá mi nepřipomenout opačně zacílený přírůstek Ortegy y Gasset, že lidský rozum je plovoucím ostrůvkem v oceánu iracionality či Davidsonovo přirovnání jazyka k mýtině v džungli (chaosu). Toto zobrazení předpokládá, že pole poznatelného je předem dané – jednotlivé vědní discipliny však toto pole rozšiřují a prohlubují a to nejen díky prodloužení lidských smyslů (srov. vliv vynálezu mikroskopu, dalekohledu apod.). Metoda intenzivní konkretizace/redukce pak zužuje filosofii na epistemologii a dále na její mladší sestřičku – kognitivní estetiku. Ze sféry estetických tázání tak vypadává například problém ontologie estetického objektu, ontologický statut fiktivních postav či světů atd.

V následující kapitole o historickém vztahu vědy a estetiky volí autorka tři postavy, představitele experimentální, empirické a psychologické estetiky.

Uvádí Berlynův koncept poměrných vlastností, což je ovšem „objev“ letitý, už u

zmiňovaného Fechnera, ale i jeho pokračovatele Wundta, dále třeba Herbarta, Zicha a celé plejády dalších nacházíme vhléd, že estetická percepce se týká vztahů jako primárních prvků této percepce. I Fechnerův zlatý řez je vztahem. V dalších analýzách je tento fakt poněkud upozaděn. Vážnějším „zkratem“ se však jeví ztotožnění netransparentnosti uměleckého symbolu s kognitivní neprostupností na str. 65: kognitivní neprostupnost se týká, jak sama autorka uvádí, elementárního, možná vrozeného percepčního rozpoznávání, (podle některých autorů je takovýmto vrozeným gestaltem lidská tvář), sotva však můžeme stejným termínem označit autoreferenčnost estetického znaku.

V kapitole věnované kritice vědecké estetiky se autorka zabývá zejména Sibleyho teorií a, volně řečeno, estetickým objektem jako totalitou relevantních nonestetických vlastností. Tato totalita pak skýtá možnost mnohosti interpretací, což nám připomene Ingardenovu (jinak rovněž estetika, dotčeného textem) mnohost skloubení esteticky hodnotových kvalit. Ale, ptáme se, existují vůbec nonestetické vlastnosti při recepci v modu estetického vztahování, chceme-li estetické percepce? Přičemž autorka zjevně připouští, na rozdíl od citovaného Dickieho, existenci tohoto specifického modu percepce. V souvislosti se „skrytým fenomenologem“ Pepperem probírá koncepci „relevance detailů“, kde výše uvedený základ estetické percepce ve vztazích (kontrastech, shodách, dílčích harmoniích) není uvažován. Mluví-li autorka na str. 44 o „naivní jistotě“ Ingardenově o hranici mezi psychologismem a psychologií, dopouští se jistého nepřesného argumentačního kroku – připouští-li Ingarden, že některé vrstvy či fáze estetického prožitku lze zkoumat psychologicky, nezaručuje tím, jak autorka tvrdí, kontinuitu mezi vědou a filosofií. Naopak restrikce použitelnosti či aplikovatelnosti psychologie pouze na některou z vrstev estetického prožitku může naopak césuru mezi obory potvrdit. V práci samé autorka cituje Ingardena v souvislosti s psychologismem, tedy přesahem pole zkoumání, kde psychologie ztrácí explanační sílu a stává se ideologií, nikoli vědou. Naivitu tohoto náhledu nevidím (možná pro vlastní naivitu). Na str. 50 prezentovaný náhled o selektivitě vnímání najdeme nejen v počátcích kognitivní psychologie (J.J.Gibson, Haber a „nový pohled na počitek“ aj.), ale i u Bergsona, Whiteheada, fenomenologů v čele s Merleau-Pontym, ale konec konců už u Platona. V závěrečné kapitole o estetické recepci a prezentaci či spíše extrapolaci Goodmanova se objevuje známý problém percepční stejnosti či lépe nerozlišitelnosti a analogické estetické stejnosti. Z jaké pozice či v jakém modu vnímání ale mluvíme o stejnosti. Jde zde o nepřiznávaný přechod z „běžné“ percepce, kde jsou dva objekty „nerozlišitelné“ do estetické, kde jsou odlišné? Jak ale můžeme v modu běžné percepce mluvit o estetické relevanci objektu? Nebo mluvíme již z pozice estetické recepce, kterou redukuje na vizualistu či smyslovost nebo nepřipouštíme, v tomto modelovém případě, existenci estetické recepce vůbec? Nebo postuluje deweyovsky kontinuitu běžné a estetické percepce, kdy jenom plynule „sklouzneme“ zpátky? Otázek je více. Závěrečnou

otázku po vlivu vědění na vidění zodpovídá autorka v goodmanovské extrapolaci exemplifikace a symbolických systémů.

Práce Terezy Hadravové nepředstavuje vzorový příklad konzistence, brilantní a přesné argumentace a v tomto ohledu může být trochu zklamáním. Na straně druhé, s autorčíným oblíbencem Goodmanem řečeno, exemplifikuje poctivou, co možná nejméně předpojatou snahu dobrat se toho, „jak se věci mají“ a svědčí o míře „hledáčství“, pro vědce kteréhokoli oboru nezbytné. Autorka nepsala práci „od zadu“, nepřišla s hotovou teorií, kdy by jen vyplňovala prostor od úvodu k závěru a vytvořila by tak z n textů text $n+1$. Naopak se, z hlediska daného „žánru“, pustila samostatnou cestou i s rizikem nezdaru. Pokud autorka završuje své pregraduální studium s takto rozvinutým přístupem, můžeme, jako pedagogové, být jen rádi a o budoucnost „našeho“ oboru se nemusíme obávat. Práci Terezy Hadravové jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení stupněm velmi dobře.

Praha 13.9.2006

V. Jura